

Полозова Т.В.

ПОНЯТТЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Досліджено поняття інноваційно-інвестиційної спроможності підприємства в контексті економічної безпеки. Проаналізовано теоретичні підходи до визначення понять "інноваційна безпека підприємства", "інвестиційна безпека підприємства". Запропоновано авторське визначення поняття "інноваційно-інвестиційна безпека підприємства" та структуризація інноваційно-інвестиційної безпеки підприємства через функціональні складові внутрішніх і зовнішніх загроз.

Ключові слова: інноваційно-інвестиційна спроможність підприємства, інноваційна безпека, інвестиційна безпека, інноваційно-інвестиційна безпека підприємства, функціональні складові, внутрішні та зовнішні загрози.

Постановка проблеми. Сучасні умови господарювання в Україні супроводжуються активізацією євроінтеграційних процесів, що підвищує актуальність питань забезпечення інноваційно-інвестиційної спроможності держави, регіонів, галузей, окремих підприємств. З метою подальшого удосконалення методологічних підходів до оцінки та позиціонування суб'єктів господарської діяльності в інноваційно-інвестиційному просторі виникає необхідність поширення та конкретизації понятійного апарату у даному напрямі досліджень. Умови господарювання вітчизняних підприємств, які характеризуються низкою чинників негативного впливу (політична та економічна нестабільність, фінансова криза, різкі інфляційні коливання тощо) обумовлюють необхідність інтерпретації поняття інноваційно-інвестиційної спроможності підприємства (І-ІСП) в контексті економічної безпеки.

Розглядаючи І-ІСП в контексті економічної безпеки, виникає необхідність у подальшому дослідженні та визначенні поняття "інноваційно-інвестиційна безпека підприємства" (І-ІБП).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні і практичні аспекти економічної безпеки підприємства (ЕБП), у тому числі її функціональних складових, розглядалися у роботах багатьох авторів. Так, інноваційний аспект діяльності підприємства в контексті економічної безпеки висвітлено у роботах таких вчених, як О.М.Ястремська [1], С.М.Шкарлет[2], С.В.Лабунська [3], О.А.Гавриш та Г.М.Черняк [4] та інші. Останнім часом проблему інвестиційної безпеки підприємства на різних рівнях досліджували О.М.Анісімова і О.С.Картчева[5], Н.В.Караєва і А.О.Межевич [6], З.Б.Гук [7], В.С.Сідак, С.М.Лаптев, О.І.Захаров, П.Я.Пригунов [8], С.В.Євтушенко [9], О.А.Кириченко [10], А.В.Ігнатенко [11], О.Д.Кирилов [12], В.М.Кудрявцев [13], Н.М.Побережна[14], Т.О.Скрипка[15], А.І.Юр'єва [16], Т.Г.Васильців [17] та інші.

Питання моделювання інноваційно-інвестиційної діяльності в контексті економічної безпеки підприємства розглянуто у роботі Т.В.Блудової та В.В.Токар[18].

У результаті проведеного аналізу наукових літературних джерел можна зробити висновок про те, що

на сьогоднішній день не існує єдиного підходу щодо визначення дефініції "інноваційно-інвестиційна безпека підприємства".

Проте можна відзначити наявність і використання теоретико-понятійного апарату в сфері інноваційної та інвестиційної безпеки підприємства окремо. Це обумовлює необхідність і поширює коло подальшого наукового пошуку.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є визначення поняття інноваційно-інвестиційної спроможності підприємства в контексті економічної безпеки через інтерпретацію І-ІБП.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначає О. М. Ястремська, "Економічна безпека інноваційної діяльності підприємства – це стан ефективного використання його ресурсів і ринкових можливостей для запобігання погроз зовнішнього та внутрішнього середовища, які виникають у процесі планування, забезпечення та організації діяльності, пов'язаної з практичним використанням ідей, наукових досліджень та розробок, що сприяють підвищенню економічних та соціальних результатів господарювання на базі формування конкурентних переваг підприємства" [1, с. 250].

Заслугує на увагу точка зору С. Шкарлет щодо формування економічної безпеки підприємств засобами активізації їх інноваційного розвитку [2, с.42]. Саме тому питання активізації інноваційної діяльності підприємства в загальній системі ЕБП є сьогодні вельми актуальним.

Як зазначає С. В. Лабунська, "процеси впровадження інновацій у господарську діяльність підприємств напряму пов'язані з додатковими економічними ризиками, які призводять до зниження загального рівня показників економічної безпеки підприємства (ЕБП). З іншого боку, відсутність інновацій у діяльності підприємства сама виступає фактором неабиякого ризику та загроз для підприємства" [3, с. 55].

Визначення поняття "інноваційна безпека підприємства" наведено у роботі [4], де під ІБП запропоновано "розуміти такий рівень розвитку його інноваційних потужностей та потенціалу, що дозволяє досягти стану захищеності від внутрішніх та зовнішніх економічних загроз в умовах нестабільності національної економіки".

Науковці О.М. Анісімова і О.С. Картчева розглядають інвестиційну безпеку в контексті економічної безпеки підприємства. У роботі [5, с. 294] інвестиційна безпека підприємства трактується як "міра узгодження

© Полозова Тетяна Василівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної кібернетики та управління економічною безпекою, Харківський національний університет радіоелектроніки, м. Харків, polozova_tv@mail.ru

довгострокових економічних інтересів підприємства як суб'єкта інвестиційної діяльності з суб'єктами зовнішнього середовища, за якої в умовах загроз підприємство в довгостроковому періоді не переходить в кризовий стан, який загрожує збитками великого масштабу, втратою конкурентоспроможності, порушенням нормального режиму господарської діяльності".

На мікрорівні термін "інвестиційна безпека" трактується як процес забезпечення такого стану інвестиційної сфери, за якого економічна стратегія розвитку підприємства здатна зберігати і підтримувати достатній рівень інвестиційних ресурсів в умовах дії внутрішніх і зовнішніх загроз, що є необхідним для забезпечення стійкого розвитку та економічної стабільності, і як результат, зростання конкурентоспроможності національної економіки та добробуту населення [6].

Аспекти комплексної оцінки інвестиційної безпеки підприємства розглянуто у роботі [7, с. 25]. При цьому зазначено, що "одним з найвагоміших аспектів діагностики стану інвестиційної безпеки підприємства є своєчасне та повне виявлення загроз, їх аналіз на предмет дестабілізації економічних інтересів інвесторів в процесі інвестування" [7, с. 26]. Проте авторський підхід лише зводиться до основних етапів комплексної оцінки інвестиційної безпеки без теоретичних досліджень понятійного апарату.

Колектив авторів у роботі [8] під інвестиційною безпекою підприємства (БП) розуміють "такий стан підприємства як суб'єкта інвестиційної діяльності, при якому довгострокові економічні інтереси підприємства є узгодженими з впливом суб'єктів зовнішнього середовища. За такого узгодженого стану при умові виникнення загроз, підприємство в довгостроковому періоді не переходить у кризовий стан, який загрожує великомасштабними збитками, втратою конкурентоспроможності, порушенням нормального режиму господарської діяльності" [8].

Такої ж думки дотримується С.В.Євтушенко, яка під інвестиційною безпекою підприємства пропонує "розуміти міру узгодження довгострокових економічних інтересів підприємства як суб'єкта інвестиційної діяльності з суб'єктами зовнішнього середовища, за якої в умовах загроз підприємство в довгостроковому періоді не переходить у кризовий стан, який загрожує збитками великого масштабу, втратою конкурентоспроможності, порушенням нормального режиму господарської діяльності" [9].

Науковий підхід, викладений у роботі [10], передбачає розгляд інвестиційної складової як особливої підсистеми економічної безпеки, що створює передумови для найкращого використання соціально-економічних відносин у розвитку та науково-технічному відновленні продуктивних сил суспільства через активну інвестиційну діяльність. При цьому показники інвестиційної складової економічної безпеки – це темпи зростання валових інвестицій та ефективність їх використання. Якщо ці показники вищі, ніж у середньому по країні, можна говорити про сприятливі умови для інвестиційної діяльності в країні або у певному регіоні і про достатній рівень економічної безпеки [10, с. 207].

Питання інвестиційного регулювання інноваційної діяльності за умови забезпечення оптимального рівня економічної безпеки розглянуто колективом авторів у роботі [11]. Проте зазначена проблема розглядається в контексті державного регулювання на макрорівні.

На думку О.Д.Кирилова оцінювання інвестиційної безпеки підприємства відображає інвестиційну ураз-

ливість від зовнішніх та внутрішніх джерел, від рівня їх прояву та можливості їхнього діагностування [12, с. 84]. У цьому дослідженні, розглядаючи інвестиційну безпеку виділено її ключові елементи, а саме: зовнішнє середовище, що потенційно несе загрозу для її існування; її внутрішній стан на підприємстві, зміна якого визначатиме і негативність впливу зовнішнього; уразливість її внутрішніх параметрів. Наведено класифікацію показників інвестиційної безпеки та уразливості машинобудівного підприємства, однак саме визначень понять "інвестиційна безпека" та "інвестиційна уразливість" не наводиться.

Система індикаторів інвестиційної безпеки підприємства також наведена у роботі [13, с.107-109], проте саме визначення поняття не досліджується, так само, як інноваційний аспект.

Як одну з найважливіших складових економічної безпеки, інвестиційну, розглядає науковець Побережна Н.М., яка інтерпретує її як стан ефективного використання його ресурсів та ринкових можливостей для запобігання погроз зовнішнього та внутрішнього середовищ, які виникають в процесі інвестиційної діяльності підприємства, що сприяє його стійкому розвитку [14, с. 184].

У роботі [15, с. 227-231] пропонується оцінювання рівня інвестиційної діяльності малих підприємств за допомогою індикаторів інвестиційної безпеки. Запропонована система індикаторів призначена для макро- та мезорівнів.

Як зазначає І.А.Юр'єва, "інвестиційне забезпечення економічної безпеки слід визначати як економічну діяльність, спрямовану на формування і рух інвестиційних ресурсів відповідно до критеріїв безпечного функціонування і розвитку національної економіки. Механізм інвестиційного забезпечення економічної безпеки – це спосіб організації управління рухом інвестиційних ресурсів для забезпечення реалізації національних економічних інтересів, запобігання загрозам економічної безпеки, ліквідації їх наслідків і досягнення на цій основі такого рівня економічної безпеки, який би сприяв ефективному досягненню загальноекономічних і соціальних цілей" [16, с. 187-188].

Основною спрямованістю наукового підходу у роботі Т. Г. Васильців є фінансово-економічна безпека. Акцентується увага на взаємозалежності фінансово-економічної та інших складових безпеки та відзначається безпека в інноваційній та інвестиційній сферах діяльності підприємства [17, с. 51].

У роботі [18] зазначено, що "інноваційно-інвестиційна модель розвитку економіки забезпечує підвищення ефективності суспільного виробництва за рахунок зростання знань, при цьому інноваційна діяльність тісно пов'язується з інвестиційною. Інноваційна діяльність фактично являє собою в цьому контексті одну з форм інвестиційної діяльності, що полягає у здійсненні інвестицій з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво та соціальну сферу" [18]. Таким чином, у роботі підкреслюється необхідність використання саме поняття інноваційно-інвестиційна безпека, вказуючи на тісний зв'язок між цими складовими.

З метою досягнення найбільш високого рівня економічної безпеки підприємство повинно проводити роботу із забезпечення максимальної безпеки основних функціональних складових своєї діяльності. Функціональна складова економічної безпеки підприємства – це сукупність основних напрямів його економічної безпеки, що значно відрізняється один від одного за своїм змістом.

Такі науковці, як Є.А.Олейников [19], М.В.Фоміна [20] у своїх працях виділяють сім складових економічної безпеки підприємства: інтелектуально-кадрову, фінансову, політико-правову, екологічну, інформаційну та силову.

У працях С.М.Ілляшенка [21], Й.М.Петровича [22] подається дещо ширший перелік елементів економічної безпеки: фінансова, ринкова, інтерфейсна, інтелектуальна, кадрова, технологічна, правова, екологічна, інформаційна, силова, енергетична, соціальна, ресурсна, техногенна.

Колектив авторів у роботі [23] використовує для оцінки рівня економічної безпеки комплексний показник безпеки, який розраховується на основі бальних оцінок показників техніко-технологічної, фінансової, кадрової, екологічної, інформаційної, політико-правової, силової та ринкової безпеки.

У роботі [24] науковці пропонують у межах структури фінансово-економічної безпеки за видами діяльності виділити трирівневу систему показників: безпека операційної діяльності; безпека фінансування; безпека інвестиційної діяльності. При цьому безпека операційної діяльності передбачає безпеку основної діяльності та фінансову стійкість; безпека фінансування – емісійну безпеку (діяльності на фондовому ринку), безпеку внутрішнього фінансування та використання фінансового потенціалу та боргову безпеку (діяльності на грошовому ринку); безпека інвестиційної діяльності враховує безпеку інвестицій у цінні папери; безпеку банківських вкладів; безпеку страхування ризиків. Проте такий підхід не враховує інноваційну та інтелектуально-кадрову складові.

Науковці В.Г.Нікіфоренко і В.О.Кравченко у роботі [25] вважають, що поряд з такими складовими ЕБП, як фінансова, техніко-технологічна, інтелектуальна й кадрова, політико-правова, екологічна слід розглядати інноваційну скла-

дову ЕБП. Основний зміст інноваційної складової полягає в тому, що вона має можливість впливати на інші складові й підвищувати рівень їх економічної безпеки через впровадження інновацій у виробництво й сферу управління.

У результаті наукового пошуку можна зробити висновок, що така функціональна складова економічної безпеки підприємства, як інноваційно-інвестиційна у такому формулюванні взагалі не виокремлюється.

Проведений аналіз авторських підходів до визначення понять "інноваційна безпека підприємства" та "інвестиційна безпека підприємства" дозволив отримати спільні терміни, що застосовуються для їхньої інтерпретації: "стан захищеності", "захищеність", "внутрішні і зовнішні загрози", «здатність протистояти», "захист", "процес довгострокової взаємодії", "стан ефективного використання ресурсів", "стан розвитку підприємства", "стан інвестиційної сфери".

Повертаючись у межі предметної області, узагальнюючи сучасні підходи та враховуючи запропоноване раніше визначення "інноваційно-інвестиційної спроможності підприємства" [26], у даному дослідженні пропонується авторське визначення інноваційно-інвестиційної безпеки підприємства, під яким розуміється досягнутий рівень захищеності його інноваційно-інвестиційної діяльності від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, що досягається активізацією спроможності задіяти інноваційно-інвестиційний потенціал, забезпечуючи ефективне запобігання або мінімізацію загроз на шляху сталого інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства.

На основі проведеного аналізу пропонується структуризація інноваційно-інвестиційної безпеки підприємства (І-ІБП) з погляду загроз внутрішнього та зовнішнього походження, яка передбачає виділення функціональних складових, що наведені на рис. 1.

Рис. 1. Структуризація інноваційно-інвестиційної безпеки підприємства через функціональні складові внутрішніх і зовнішніх загроз
Джерело: розроблено автором

Фінансова складова є невід'ємною частиною та фундаментом здійснення будь-якої діяльності підприємства, ослаблення якої спричинить зниження фінансової стійкості, зниження ліквідності, погіршення платоспроможності та ділової активності підприємства, що призведе до втрат, зниження рентабельності та виникнення збитків.

Інноваційно-інвестиційний аспект виражений через функціональні складові, що характеризують загрози внутрішнього і зовнішнього походження.

Запропонований підхід до структуризації І-БП та переліку її загроз обумовлений доступністю інформаційної бази щодо розрахунку відповідних показників, можливість оцінки їх у часовій динаміці та прогнозування.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Результати проведених досліджень дозволили предметно розглянути, узагальнити та доповнити понятійно-категоріальний апарат теорії інноваційного інвестування через тлумачення дефініції поняття "інноваційно-інвестиційна безпека підприємства". Практична значущість отриманих результатів полягає у більш обґрунтованому застосуванні відповідних механізмів, методичного інструментарію для управління інноваційно-інвестиційною спроможністю підприємства в контексті економічної безпеки. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку механізму управління системою забезпечення інноваційно-інвестиційної безпеки підприємства.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ястремська О.М. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства / [О. М. Ястремська та ін.; під ред. О. М. Ястремської, Г. В. Верещагіної]; Харківський національний економічний університет. – Х.: ІНЖЕК, 2010. – 388 с.
2. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: монографія / С. М. Шкарлет. – К.: Книжк. вид-во НАУ, 2007. – 415 с.
3. Лабунська С. В. Підходи щодо формування показника інноваційної спроможності в загальній системі економічної безпеки підприємства / С. В. Лабунська // Вісник економіки транспорту і промисловості. – № 39. – 2012. – С. 55–59.
4. Гавриш О. А. Інноваційний розвиток як необхідна складова економічної безпеки сучасних підприємств / О. А. Гавриш, Г. М. Черняк // Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". – Режим доступу: <http://economy.kpi.ua/uk/node/790>
5. Анісімова О. М. Інвестиційна безпека підприємства в контексті економічної безпеки: сутність, зміст, оцінка і система управління / О. М. Анісімова, О. С. Картечева // Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2012. – Випуск 1. Том 2. – С.293 – 297.
6. Караєва Н. В. Теоретико-методологічні основи дослідження інвестиційної безпеки в системі антикризового управління [Електронний ресурс] / Н. В. Караєва, А. О. Межевич. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2009_1/Karaeva_109.htm
7. Гук З. Б. Аспекти комплексної оцінки інвестиційної безпеки підприємства / З. Б. Гук // Інтегроване стратегічне управління: проблеми адміністрування, економічної безпеки та проектної діяльності: тези доповідей першої міжвузівської науково-практичної конференції, 24–26 квітня 2013 року, Львів / Національний університет "Львівська політехніка". – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – С. 25–26.
8. Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності в умовах глобальної фінансової кризи: монографія / О. А. Кириченко, М. П. Денисенко, В. С. Сідак та ін.; заг. ред. О. А. Кириченко – К.: ІМБ Університету "КРОК", 2010. – 412 с.
9. Євтушенко С.В. Інвестиційна безпека технічного розвитку підприємства [Електронний ресурс] / С. В. Євтушенко. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2011_4/Evtushenko_41_1.htm
10. Фінансово-економічний механізм інноваційно-інвестиційного розвитку України: монографія / за ред. проф. О. Кириченка. – К.: Національна академія управління, 2008. – 325 с.
11. Ігнатенко А. В. Інвестиційне регулювання інноваційної діяльності за умови забезпечення оптимального рівня економічної безпеки України / А. В. Ігнатенко, В. Г. Кабанов, О. І. Харченко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 4 (94). – С. 34-40.
12. Кирилов О. Д. Інвестиційна уразливість машинобудівного підприємства / О. Д. Кирилов // Часопис економічних реформ. – 2011. – № 2. – С. 84 – 86.
13. Кудрявцев В. М. Система управління інвестиційною безпекою підприємства [Електронний ресурс] / В. М. Кудрявцев. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/1/1331/1/2.pdf>
14. Побережна Н. М. Інвестиційна складова економічної безпеки / Н. М. Побережна // Вісник НТУ "ХПІ". – 2013. – № 67 (1040). – С. 179-186.
15. Скрипко Т. О. Оцінювання рівня інвестиційної діяльності малих підприємств за допомогою індикаторів інвестиційної безпеки / Т. О. Скрипко, Б. М. Мізюк // Вісник Нац. ун-ту "Львівська політехніка": Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2013. – № 767. – С. 225–232.
16. Юр'єва І. А. Механізм інвестиційного забезпечення економічної безпеки підприємства / І. А. Юр'єва // Вісник НТУ "ХПІ". – 2013. – № 67 (1040). – С. 186-189.
17. Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бойкевич, В. В. Каркавчук [за ред. Т.Г. Васильціва]. – Львів 2012. – 386 с.
18. Блудова Т. В. Моделювання інноваційно-інвестиційної діяльності в контексті економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / Т. В. Блудова, В. В. Токар // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". – 2013. – № 2. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1826>
19. Основы экономической безопасности. (Государство, регион, предприятие, личность) / Под редакцией Е. А. Олейникова. – М.: Бизнес-школа; Интел-Синтез, 1997. – 288 с.
20. Фоміна М. В. Сутність категорії "Економічна безпека підприємства": науково-методологічний аспект / М. В. Фоміна // Вісник Донецького інституту соціальної освіти: Серія: Економіка. – 01/2006. – Том 2. № 2. – С. 82 – 91.
21. Ільяшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С. Н. Ільяшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3 (21). – С. 12-19.
22. Петрович Й. М. Інноваційний потенціал управління організацією: монографія / Й. М. Петрович, Л. М. Прокопишин-Рашкевич; нац. ун-т "Львів. політехніка". – Л.: Вид-во Львів. політехніки, 2010. – 182 с.
23. Інвестологія: наука про інвестування: навчальний посібник / С. К. Реверчук, Н. Й. Реверчук, І. Г. Скоморович та ін.; / за ред. докт. екон. наук, проф. С.К. Реверчука. – К.: Атіка, 2001. – 264 с. – С. 190 – 198.
24. Мойсеєнко І. П. Методичні основи оцінювання економічної безпеки суб'єктів господарювання / І. П. Мойсеєнко, Н. В. Магас, Ю. А. Поповиченко // Наукові праці МАУП. – 2011. – вип. 3 (30). – С. 87-91.
25. Никифорова В. Г. Розвиток інноваційної діяльності як основа економічної безпеки підприємства / В. Г. Никифорова, В. О. Кравченко // Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки: [колективна монографія у 2 т.]. – Дніпропетровськ: "ФОРМ Дробязко С.І.", 2014. – Т. 2. – С. 152 – 159.
26. Полозова Т. В. Дослідження дефініції поняття "інноваційно-інвестиційна спроможність підприємства" / Т.В. Полозова // Інноваційна економіка. – 2014. – № 6 (55). – С. 103–107.

Одержано 16.04.2015 р.